

Van Nut en Genoegen tot Door Oefening Bussums amateurtoneel vóór 1900

Harrie Pelle Sr. situeert elders in dit nummer het begin van het Bussums amateurtoneel omstreeks 1900. Toch is er ook voor de eeuwwisseling al (amateur)toneel gespeeld in Bussum. Martin Heyne vermeldt in *BHT 27*, nummer 1 (februari 2011) als eerste toneelvereniging Nut en Genoegen, opgericht in 1879. Na de roemloze ondergang van dit gezelschap werd in 1886 Vooruitgang zij ons doel opgericht, een naam die ook werd gebruikt door een Rederijkersgezelschap uit 's-Graveland. Na 1897 wordt ook van dit gezelschap niets meer vernomen. Wel duikt rond die tijd in de krantenarchieven enkele keren de Tooneelvereniging Bussum op. In 1901 wordt Tooneelvereniging B.U.S.S.U.M. opgericht, mogelijk de reïncarnatie van haar naamgenoot van enkele jaren daarvoor. De afkorting betekent Blijf Uw Spel Steeds Uw Meester, een taalkundig niet helemaal gelukkige titel. Dit gezelschap heeft het in elk geval zo'n tien jaar volgehouden. Intussen was in 1901 ook *Door Oefening Volmaakt (D.O.V.)* opgericht, een loot aan de stam van de R.K. Werkliedenvereniging Sint-Joseph die tot 1934 heeft bestaan. Toen werd het omgedoopt in Het Schouwspel, later vernoemd tot De Schakel.

Nol Verhagen

Concordia

Van de meeste van deze gezelschappen zijn maar sporadisch sporen terug te vinden in de plaatselijke pers, laat staan dat er archieven van zouden bestaan. Enig speurwerk in Delfpher, de digitale boeken- en krantenbank van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag, levert

het volgende beeld op, voornamelijk gebaseerd op de digitale versie van *De Gooi- en Eemlander*. Dat was een nieuws- en advertentieblad dat vanaf 1871 een keer, later twee keer per week verscheen.

Nut en Genoegen (1878-1880)

Op 15 februari 1879 stond er een aankondiging in de krant van een 'Openbare Voorstelling' later die maand door Reciteervereniging Nut en Genoegen "ten huize van de heer J. Bus". Een adres was blijkbaar niet nodig: Bus was eigenaar van café-annex-zalencomplex De Zwaan, later Delta genaamd, aan de Brinklaan, op de plaats waar zich nu MacDonalds bevindt. Uitgevoerd werden: *Twee honderd gulden belooning*, kluchtspel met zang in 2 bedrijven; *Hoe Mijnheer Prop nogmaals schipbreuk leed*, kluchtspel in 1 bedrijf; en *De dronkaard en de diender*. Dit alles "opgeleusterd door muziek". Men begon om half

r Oefening Volmaakt; r 1910

Links: het Sint
Vitusgebouw aan
de St. Vitusstraat

acht, toen nog geschreven als *7½ uur*, en de toegang, of liever de *Entrée*, bedroeg 49 cent (bedenk dat dit even veel is als ruim zes euro vandaag de dag en dat het dagloon van een arbeider vaak niet meer dan fl. 1 tot fl. 1,5 bedroeg). Het gezelschap was kennelijk net opgericht, want later dat jaar, op 20 november, vierde men het éénjarig bestaan, opnieuw bij de heer Bus. Enkele maanden later, op 6 februari 1880, voerde het gezelschap alweer drie nieuwe stukken op: *Fernand de Speler*, dat volgens de recensent van *De Gooi- en Eemlander* "tot ernst stemde en tot in de ziel aangreep"; en voorts het kluchtspel *Jocrisse de Vondeling*; en *Neger Ständchen*. Beide laatste stukken "bragten herhaaldelijk de lachspieren in beweging". Dit programma werd herhaald ten bate van de armen. De recensent zei daarvan "[...] wanneer het armen te helpen geldt, laten de ingezetenen van Bussum zich niet wachten", maar voegt daar enigszins belerend aan toe: "Uitzonderingen zijn er altijd op den regel." Enkele dagen later werd gemeld dat de

voorstelling voor de armen een bedrag van fl. 77,53 had opgeleverd. Merkwaardig genoeg was het daarna afgelopen met Nut en Genoege, ze haalden althans niet meer de kolommen van *De Gooi- en Eemlander*.

Vooruitgang zij ons doel (1886-1897)

Op 13 november 1886 verscheen een advertentie voor de 'Eerste Uitvoering der Tooneelvereniging "Vooruitgang zij ons Doel" ', ook al bij de heer Bus. Blijkbaar was het een succes, want tien dagen later vond er "op verzoek" een herhaling plaats. Op het programma: *Zoo werd een schoonmama gefopt*, *Een avontuurtje van Mijnheer Kikkerbil* en *Barbier-Brugwachter*. Op 16 februari 1887, dus na goed drie maanden, had het gezelschap alweer drie

nieuwe stukken ingestudeerd: *De Knecht van twee Meesters of een dag vol vergissingen*, *Kwartjesvinders* en *De liefhebberij-comédie in de war*.

Begin 1888 trad men op in de Rozenboom, nu Bel

*Van de meeste
gezelschappen zijn
maar sporadisch
sporen terug te
vinden in de
plaatselijke pers*

Ami aan de Brinklaan, met *De Vadervloek*, of *Misdaad en Wroeging*. Is dat een toneelbewerking geweest van Dostojewski's roman *Misdaad en Straf*? Het werd gevolgd door een minder hoogdravend stuk *Flik en Flok in de klem*, een klucht die kennelijk heel populair was, want we vinden hem ook op het repertoire van enkele andere gezelschappen, elders in 't Gooi. De volgende vermelding zien we op 24 november 1888, met de aankondiging van

Lokaal „Café de Zwaan” te Bussum.
BUITENGEWONE VOORSTELLING.
 op herhaald verzoek,
 DER TOONEELVEREENIGING
 „VOORUITGANG ZIJ ONS DOEL”,
 op **Dinsdag 23 Nov. 1886,**
 Opgevoerd worden:
Die was komiek
 of Zoo werd een schoonmama geloopt.
Een avontuurtje van Mijnheer Kikkerbil
 of Een les voor oude Jongheeren
 EN
Harbler-Brugwachter.
 AANVANG TEN 7 URE.
 Entrees f 0.49. **Het Bestuur**
 Plaatsen kunnen van af Zondag besprol
 worden tegen betaling van 10 cents extra

OPENBARE UITVOERING
 op **19 Februari a. s.,**
 ter gelegenheid der Verjaardag van Z. M.
 den Koning
 in het Café „DELTA” te Bussum.
S E L I M,
 DE NEGRSLAAF.
 Tooneelstel in 5 bedrijven door A. P. GEERKE.
15 Minuten Pauze.
 TEN SLOTTE:
Stotteraars in Soorten,
 Oorspr. kluchtspel in 1 bedrijf door J. COURAGE.
 Entree f 0.49 per persoon. Aanvang 7½ uur.
 Kunstlievende Leden hebben toegang met
 eene Dame op vertoon van Diploma.
 Plaatsen te bespreken op den dag der
 Uitvoering van 10—4 uur à 10 cents extra.
 Men wordt beleefd verzocht in de zaal
 niet te rooken.

Op 16 februari 1890 speelde het gezelschap in Logement Het Amsterdamsche Wapen te Bussum (locatie onbekend). Op het programma stond weer *Selim de Negerslaaf* en verder *Een trek uit de loterij of de gefopte Schoonouders*. Na afloop BAL! Dat laatste, 'bal na', zou tot ver in de 20ste eeuw een van de vaste

een uitvoering op 29 november. Het beloofde een vrolijke avond te worden, met achtereenvolgens *Een avond onder vrolijke Jongens*, *Studentengrap* en *Schuiven gaan ze*. Op 19 februari 1889 werden *Selim de Negerslaaf* en *Stotteraars in Soorten* opgevoerd, "ter gelegenheid der Verjaardag van Z.M. den Koning," de 72ste verjaardag van Koning Willem III. De advertentie meldde: "Kunstlievende Leden hebben toegang met eene Dame op vertoon

kenmerken van het amateurtoneel blijven. Op 21 november 1892 voerde het gezelschap *Henri Burton, de vadermoorder* op, tezamen met *Uit het Studentenleven*. Daarna moeten we wachten tot januari 1896 voor we weer iets van Vooruitgang zij ons doel vernemen. Op 16 januari werd in Hof van Holland in Naarden een "Soirée Variée" gegeven, met *De Rooverhoofdman of Een Tooneel uitvoering te Niemandsdorp* en *Een snee met een scheermes*. De recensent kon het wel waarderen: "De dilettanten toonden dat het hun ernst was flink voor den dag te komen en dit is werkelijk goed gelukt. Blijve de vereeniging steeds haar naam getrouw." Ruim een jaar later, op 25 april 1897, speelde Vooruitgang zij ons doel in de concertzaal van de heer Hopmans (locatie onbekend). Aan de titels van de stukken te zien ging men nog altijd vooral voor de gulle lach: *Dirk de Porder* (een porder ging 's morgens langs de deuren om mensen te wekken), *De Buren* en *'t Consigne is Snorken*. De laatste vermelding vinden we op 13 november 1897, toen men een uitvoering gaf in Hof van Holland te Naarden, met het al eerder vermelde stuk *Flik en Flok in de klem* en *De bedrogen kastelein*.

Brinklaan, rechts Café Delta, ongeveer op de plek waar nu de McDonalds staat

van Diploma (dwz bewijs van lidmaatschap). Niet-leden moesten gewoon 49 cent betalen. Grappig vanuit ons hedendaagse perspectief is natuurlijk dat 'Leden' blijkbaar altijd mannen waren; dames mochten vaak voor half geld naar binnen. *Selim de Negerslaaf* en *Schuiven gaan ze* werden even later, op 3 maart, nog eens opgevoerd, nu ten bate van de armen, wat een bedrag van fl. 50,94 opleverde.

Onder Ons

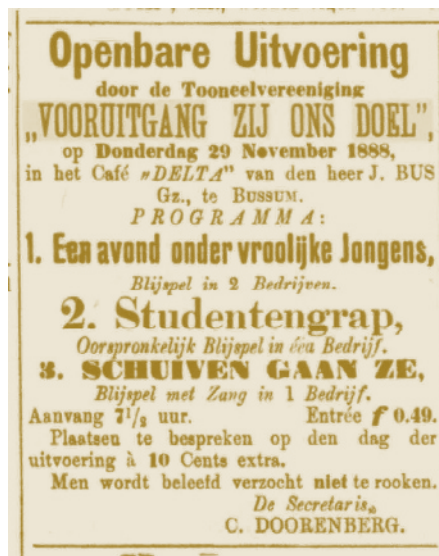
Er was ook 'deftiger' toneel, maar dat kwam van buiten. De Sociëteit Onder Ons, de club van nieuwkomers uit het Spiegel, met als pleisterplaats Hotel Nieuw-Bussum (op de plek waar nu appartementencomplex Oranjepark

aan de Nieuwe 's-Gravelandseweg staat), haalde bijvoorbeeld op 22 januari 1884 de Amsterdamse afdeling van de Koninklijke Nederlandsche Vereeniging Het Nederlandsche Tooneel naar Bussum, met onder andere de wereldberoemde Louis Bouwmeester. De prijs was er ook naar: geen 49 cent, maar fl. 1,49 "bij intekening" en daarbuiten maar liefst fl. 1,99. Op 23 februari volgde een optreden van hetzelfde gezelschap met *Een wedren vol hindernissen*, blijspel in 5 bedrijven. In april van datzelfde jaar werd een voorstelling aangekondigd door

"Heeren Dilettanten" in de 2de helft van de maand mei, "ten voordeele der slachtoffers na de brand der Katoenspinnerij te Hilversum", een en ander in combinatie met

een Tombola. Kennelijk had de Sociëteit een eigen amateurgezelschap opgericht. Helaas kon de voorstelling wegens een sterfgeval niet doorgaan, maar gelukkig (voor de slachtof-

“De dilettanten toonden dat het hun ernst was flink voor den dag te komen.”

fers) ging de Tombola wel door. Afgezien van een incidenteel optreden in november 1892 vernemen we verder niets meer van dit (gelegenheids?)gezelschap. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat de deftige Sociëteit de voorkeur gaf aan het Stafmuziekcors van het 7de

Regiment Infanterie, dat heel wat vaker op de uitnodigingen prijkte dan de toneelgezelschappen.

Na 1900

Na 1900 ontstaat er een rijker palet aan 'tooneelverenigingen', die echter niet allemaal goed te volgen zijn in de digitale archieven van *De Gooi- en Eemlander*. Het eerder genoemde gezelschap B.U.S.S.U.M. duikt in het eerste decennium zeer regelmatig op, maar

verdwijnt dan plotseling uit de kolommen. In 1909 blijkt er een nieuwe vereniging Vondel te zijn opgericht, die echter na 1911 ook niet meer is terug te vinden. Ook

stuitte ik nog op een toneelvereniging Arti et Amicitiae en op de (Bussumse) toneelclub van de Gooische Onderwijzersvereniging. Het enige gezelschap dat wel goed is te volgen, is D.O.V., dat in de eerste twee decennia van de nieuwe eeuw maar liefst 85 vermeldingen krijgt in *Delpher*. Daarover gaat een apart artikel.

De krant meldt vrijwel steeds dat de voorstellingen zeer goed werden bezocht, vaak gevolgd door een feest of een bal, dat tot in de kleine uurtjes kon duren. Er was kennelijk grote behoefte aan vermaken en vermaakt worden. Maar er was dan ook nog geen internet, geen televisie en zelfs geen radio!

